

SKAM i Norden – en medieøkologisk og flerspråklig begivenhet — Landslaget for norskundervisning

 norskundervisning.no/nyheter-og-artikler/anna-ruth-grthers-skam-i-norden-en-medieokologisk-

December 17, 2019

Anna Ruth Grüters er førsteamanuensis i norskdidaktikk ved Institutt for lærerutdanning ved NTNU. Da populariteten til SKAM eksploderte i 2016 og danske fans laget egne ordlister for å forstå SKAM-språket, begynte Grüters å lese kommentartrådene for å finne ut hvordan fans kommuniserte på tvers av språk- og landegrenser. Hva hun fant ut, kan du lese i denne vitenskapelige artikkelen.

Dette er en vitenskapelig artikkel publisert etter fagfellevurdering i regi av Norsk lærerens vitenskapelige redaksjon

Sammendrag

Internettserien SKAM har ikke bare tatt norske, nordiske og internasjonale seere med storm, den har også resultert i en inkluderende språkpraksis mellom de nordiske nabolandene, der ungdommenes språkbruk viser en kreativ lekenhet i møte med sosiale medier. Denne artikkelen diskuterer hvordan SKAM-bloggen som medieøkologisk plattform muliggjorde flerspråklige praksiser i ulike kontekster: a) i bloggens kommentarfelt som diskusjon av hendelsesforløpet og av tidligere kommentarer, b) i SKAM-bloggens bevisste bruk av musikk og c) i ungdommens egne SKAM-inspirerte videoer i sosiale medier. De flerspråklige praksisene undersøkes i lys av kodeveksling (code-switching) og transspråking, mens det medieøkologiske aspektet med sin forankring i tysk medieteorier bidrar til å forstå SKAM-bloggen som premissleverandør for de flerspråklige praksisene. De sosiale medieformatene utmerker seg ved sin umiddelbarhet, hastighet og at de straks involverer større grupper. SKAM-bloggens chattetråder, videoklipp og publikummets kommentarer og egenproduserte videoer utgjør empirien i studien.

Hva er SKAM?

SKAM er en internettserie, produsert av NRK, som ble publisert på NRK P3s kanal i bloggformat. Handlingen er kort fortalt: En gruppe med fem jenter møtes i første videregående klasse på Hartvig Nissens skole i Oslo. De blir en vennegjeng, fordi russetiden både krever langsiktig planlegging og gruppesamhold. Hver sesong følger en hovedperson og fokuserer på ett

bestemt tema eller problem. Emnene spenner over forelskelse, vennskap, homoseksualitet, overgrep, rusmisbruk, kulturmøter og psykisk helse, med andre ord velkjente temaer fra tv-serier, filmer og litteraturen. Bloggen ble oppdatert med utdrag fra Messenger, Instagram og korte videoklipp. Alle innleggene er datert med ukedag og klokkeslett i bloggen. Om jeg tilfeldigvis skulle ha åpnet bloggen tirsdag 22.09.15, kl. 14.32, ville jeg ha sett det første klippet umiddelbart, ettersom publiserings- og resepsjonstidspunktet er sammenfallende. Bloggoppdateringene skjer imidlertid tilfeldig, og den uforutsigbare publiseringsrytmen førte til at seerne måtte klikke seg inn på siden flere ganger daglig for å sjekke om det var kommet oppdateringer.[1] Bloggens videoklipp ble hver uke samlet til en episode og sendt uredigert som helhet hver fredag på NRK TV. På denne måten ble klippene i etterkant remediert til episodeformatet i kjent TV-seriesjangerstil, og spor av det opprinnelige formatet er å finne i episodenes sterkt varierende lengde. En ikke uvanlig misforståelse er at bloggen er et produkt av TV-serien, noe som illustrerer hvor sterkt TV-mediet fremdeles står i folks bevissthet som publiseringskanal.[2] Bloggens her-og-nå-funksjon er samtidig fraværende i TV-episodene, og derfor er det heller ikke TV-episodene som danner grunnlaget for empirien i denne studien, men bloggens oppdateringer, fansens kommentarer og selvproduserte ekstensjoner i sosiale medier.

SKAM i forskningslitteraturen

SKAMs uvanlige suksess framgår klart av seriens seertall,[3] men enda mer av kommentarenes omfang og antall[4] – og ikke minst de mange ulike remake-utgavene i andre land, som for eksempel SKAM AUSTIN i USA og DRUCK i Tyskland. For å finne ut hva som utgjorde suksessformelen i så mange land, har flere forskere begynt å interessere seg for serien. Innholdsmessig inviterer SKAM til diskusjoner om skam, identitet og fellesskap (Oxfeldt, 2018, Aarvik, 2018, Sørensen, 2018) samt hvilke litteraturhistoriske ekkoer serien inneholder (Skarstein, 2017). I et medieøkologisk perspektiv diskuteres SKAM som nyskapende medieplattform, deltakerkultur (Bom, 2018, Grütters & Eliassen, 2017, Skarstein 2018) og «public-service-inklusionsfortelling» (Christensen, 2018), mens seriens didaktiske potensial har blitt utforsket i konkrete undervisningsopplegg (Nyhus & Talsethagen, 2018, Kielland Samoilow & van Ommeren, 2018). Et nevneverdig bidrag til forskningslitteraturen er den danske antologien *'Efter SKAM'* (NtiK 2017) med flere artikler som spenner fra analyser om seriens medialitet og språkbruk (Quist & Ravn Skovse, 2017), over fortellerformer (Veel, 2017), fanfellesskap (Hartmann Rasmussen & Valtysson, 2017) og betydningen av musikkutvalget (Ligaard, 2017) til opphavsrettslige problemstillinger i en «grenseløs» deltakerkultur på Internett (Schwemer, 2017).

Artikkelens bidrag til SKAM-forskningen

På tross av mangfoldet i forskningslitteraturen om SKAM finnes det ett spørsmål som i liten grad har blitt drøftet, og som fortjener å bli løftet fram: Hvordan og i hvilken grad kan et nyskapende medieformat – SKAM-bloggen – forstås som premissleverandør for ungdommenes flerspråklige praksiser? Mens begrepet «premissleverandør» utdypes senere i teoriavsnittet, kan det her være hensiktsmessig å presisere at bloggteknologiens medieformat i seg selv ikke er et nytt fenomen; det nyskapende består snarere i hvordan SKAM-redaksjonen utnytter dens potensial. I SKAM-bloggen settes flere applikasjoner (Instagram, Messenger) sammen for å fylle ut hva som skjer mellom de korte videoklippene. Det nye ved SKAM-bloggen er dens evne til å «speile» publikummets medievaner og således etablere en medieøkologi som imiterer ungdommenes daglige omgang med sosiale medier og samtidig inviterer til direkte respons fra seerne, som iblant har blitt skrevet inn i senere episoder av manusforfatterne.[5]

Jeg har studert SKAM-bloggen som en medieplattform der ulike applikasjoner viser både infrastrukturen til sosiale medier og dokumenterer hvordan seriens protagonister bruker den. Bloggen legger dessuten til rette for en deltakerkultur som utmerker seg ved sin flerspråklighet; både protagonistene og publikum legger igjen flerspråklige spor i så vel blogginnleggene som kommentarene. Typiske fraser fra ungdomsspråket ble slik tidlig oppfattet som «SKAM-språket» (Myre Jørgensen, 2018). I Danmark laget man egne ordlister slik at uttrykk som «serr», «ass», «kødder du» o.l. også kunne forstås av danske ungdommer (Flugstad Eriksen, 2016). Språkpraksisen i SKAM-bloggerens kommentarer, i protagonistenes Messenger-meldinger, i seriens ekstensjoner på f.eks. Instagram, samt musikkens rolle i en sosialsemiotisk kontekst har imidlertid så langt ikke blitt analysert i et flerspråklig perspektiv.

I det følgende gjør jeg først rede for studiens empiriske materiale og teoretiske forankring. Med bakgrunn i studiens medieøkologiske spor og flerspråklige praksiser undersøker jeg i analysen konkrete eksempler før jeg avslutningsvis drøfter hvordan SKAM-bloggen kan forstås som premissleverandør for ungdommenes flerspråklige praksiser.

Studiens empiriske materiale og teoretiske grunnlag

Det empiriske materialet for denne studien er hentet fra SKAM-bloggerens innlegg og kommentarfelt og online videoklipp, som alle kan leses som direkte kommentarer til serien. I blogginnleggene studerer jeg protagonistenes språkpraksis i et flerspråklig perspektiv, mens kommentarene er anonymisert gjennom bruk av kallenavn som ikke uten videre kan spores tilbake til reelle

brukere. Eksemplene i analysen er valgt ut fordi de viser en språkpraksis som kombinerer ulike semiotiske ressurser, og de tydeliggjør bloggens mulighetsbetingelser.

Den sosiosemiotiske og den medieøkologiske vinklingen utgjør analysens teoretiske fundament. Sosiosemiotikken kan hjelpe oss å forstå hvordan de semiotiske ressursene benyttes for å skape mening og samhandling, mens den medieøkologiske inngangen undersøker hvordan mediene muliggjør SKAM-universets språkpraksiser. Koblingen mellom det medieøkologiske og det flerspråklige perspektivet behøver imidlertid en grundigere teoretisk forankring og forklaring.

Språksynet i studien

Analysen støtter seg på en sosiolingvistisk posisjon som er inspirert av Mikhail M. Bakhtins «heteroglossia»-begrep. Forstått som overordnet begrep for språklig mangfold beskriver heteroglossia hvordan språkpraksis involverer forskjellige sosio-ideologiske språk, koder og stemmer (Madsen 2014). Heteroglossia er med andre ord språkvariasjoner som oppstår gjennom sosiale, historiske og politiske påvirkninger, og Bakhtin utviklet begrepet for å kunne beskrive og diskutere relasjonen mellom forskjellige ytringer:

Each utterance is filled with echoes and reverberations of other utterances to which it is related by the communality of the sphere of speech communication [...] Each utterance refutes, affirms, supplements, and relies on the others, presupposes them to be known, and somehow takes them into account (Bakhtin 1986, s. 91).

En ytring er ifølge Bakhtin alltid fylt med spor eller ekko av andre ytringer som står i relasjon til språkkonteksten de realiseres i og til hverandre, enten bekreftende, avvisende eller utfyllende. I forlengelse av Bakhtins dialogiske språksyn anvender jeg, i tråd med Li Weis standpunkt, et praksisorientert språksyn (Wei 2018, s. 18). Den praksisrelaterte tilnærmingen framhever hverdagens sosiale interaksjon som konstituerende for meningsskapingen. Språket er «a property of the group, is constructed through individuals' practices in everyday social interaction and is a culturally and historically accumulated value system» (ibid.). Li Wei understreker her at språket konstrueres gjennom individuelle hverdagslige praksiser og utgjør slik et samlet kulturelt og historisk verdssystem. Denne praktiske tilnærmingen fokuserer på hvordan språklig mangfold viser seg i hverdagen, i her-og-nå-interaksjonen, og hvordan man mestrer det samlede kommunikative repertoaret man bruker. Den presiserer imidlertid ikke om det samlede kommunikative repertoaret består av

ett eller flere språk. For å kunne skille mellom «språk» i entall og «språk» i flertall følger jeg lingvisten Carmen Lees pragmatiske inndeling: «The singular form language refers generally to any system of communication, whereas the plural languages are traditional categories used to refer to distinctive systems of linguistic codes defined by groups of speakers» (Lee 2017, s. 6). Språk i entall refererer således til kommunikasjonssystem generelt, mens språk i flertall viser til ulike lingvistske system som defineres av brukerne.

Av den grunn bruker jeg i analysen betegnelsene norsk, svensk, dansk, engelsk for å vise til det respektive språket som system, mens jeg prøver å differensiere den flerspråklige språkpraksisen ved å synliggjøre de ulike kommunikative ressursene og kodene som brukerne henter fra sin språking. I et praksisorientert språksyn beskriver språking den kommunikative prosessen som «spontaneous, impromptu, and momentary actions and performances of the individual» (Wei, 2011, s. 1224). Hvordan medieformatene legger til rette for språking og flerspråklig praksis, utdypes i det følgende.

Medieøkologiens betydning i SKAM

«Medien bestemmer unsere Lage» (Medier bestemmer vår situasjon) er åpningssetningen i boken *Grammophon Film Typewriter* av den tyske medieforskeren Friedrich Kittler (Kittler, 1986). Setningen formulerer Kittlers anliggende kort og presist: å kartlegge hvordan vår kulturs muligheter og begrensninger til enhver tid settes av de mediene som er tilgjengelige. Om vi følger Kittlers premiss, betyr det at de digitale mediene har en annen påvirkning på vår kultur og dermed menings- og kunnskapsproduksjonen enn for eksempel trykkekulturen eller de analoge massemediene hadde på 1900-tallet. Noen år senere presiserer en annen tysk medieforsker at medier alltid kommer i «Medienverbund» (medieforbund) (Bolz, 1993). Nye medier reagerer på, tar opp i seg og supplerer eldre medier. De såkalte sosiale mediene utmerker seg i et historisk perspektiv ved at datamaskinen har visket ut grensesnittene mellom ulike medieformater: Lyd, bilde og tekst presenteres på samme tekniske plattform, i slående kontrast fra det som utgjorde de analoge medienes realitet (Kittler, 1985, 2002).

En blogg er et godt eksempel på en grensesnittoverskridende medieplattform ettersom den både remedierer eldre medier (dagbok, logg, hjemmeside) og integrerer nyere medieformater som videoklipp, tekstmeldinger, bilder o.l. (Grüters, 2011). Vi kan iakttå hvordan SKAM-bloggen blander ulike medieformater for å variere fortellermåten, men også gjennom mediespesifikke handlinger som påvirker plottet. Slik kan en åpen webside avsløre en persons seksuelle legning, en feilsendt melding føre til misforståelser, en bloggpost

avsløre en kjærlighetsintrige, et fotografi være stigmatiserende, aktiv bruk av telefonen føre til mistanker osv. Intet av dette er i og for seg nytt; det er lett å gjenkjenne brevromanens forlagte brev, dagboken på avveie, tapte kjærlighetspant etc. Det nye er medienes hastighet, grensesnittenes umiddelbare karakter og at de straks involverer større grupper.

Det er fra denne nye medieøkologien at SKAM henter sine i aristotelisk forstand mimetiske ressurser. Mimesis hos Aristoteles er diktekunstens vesen og er begrunnet i menneskets evne til å etterligne. Diktekunsten benytter seg av ulike midler (rytme og melodi), objekter (mennesker i handling) og måter (fortellende og etterlignende). Det å etterligne handling er derfor i seg selv en handling (Bale, 2009). I vår sammenheng er det således de ulike medieformatene som etterligner og produserer handlingen i SKAM (Messenger, Instagram o.l.). Seriens protagonister er til enhver tid opptatt med å sende tekstmeldinger, chatte, ta bilder, surfe på nettet, høre på musikk, etc. Denne permanente utvekslingen av informasjon utgjør i grunnen mye av handlingen, og grensesnittene mellom teknologi og brukere utgjør infrastrukturen som legger til rette for de sosiale handlingene som holder karakterene sammen. Mobilen, protagonistenes faste følgesvenn, har den viktige sosiale funksjonen å knytte brukerne sammen – ikke utelukkende gjennom *hva* som kommuniseres, men hovedsakelig *at* og *hvordan* det kommuniseres. Samtidig er mobilen underlagt iboende teknologiske forutsetninger som f.eks. batteritid og dekning, og det kan få store konsekvenser for plottet hvis mobilen er tom for strøm.

SKAMs nyskapende brukergrensesnitt iverksetter dessuten det man med sosiologen Niklas Luhmann (2004) kan kalle «en annen ordens mimesis» ved å utnytte den nye medierealiteten som både fiksjonskarakterene og publikum deler. Både seriens karakterer – og plottstrukturen – er preget av at de til enhver tid er «på»; de sosiale mediene utgjør et virtuelt rom som fortløpende fordobler den handlingen som utspiller seg i det fysiske fiksjonsrommet. Personene er dermed nesten alltid til stede i to rom, de samtaler med sine venner samtidig som de surfer på nettet, melder, chatter, filmer, etc. Den optiske fordoblingen – vi ser for eksempel hva Isak, hovedpersonen i sesong 3, skriver mens han sitter sammen med vennene sine – ledsages av meldingslyder som kunne vært fra seerens egen mobil. Selv om den akustisk-mimetiske funksjonen er velkjent fra tidligere films telefoner og ringeklokker, forsterkes den i SKAM ved at den speiler publikummets kommunikasjonsmønstre og -handlinger. I en tv-serie som Sherlock (2010–) brukes riktignok også tv-skjermen til å vise bloggposter og tekstmeldinger, men her for å bringe diskursive opplysninger; i SKAM mimes derimot ungdommenes mediepraksiser ved å gi tilskuerne adgang til å delta i serien.

Det som først og fremst utmerker fenomenet SKAM – altså resepsjonen av og reaksjonen på serien – er hvordan seerne deltar i det samme kommunikasjonsuniverset som seriens karakterer deltar i. SKAM er altså ikke helt til å forstå uten den særlige «fandom» (fankulturen) serien har skapt, bloggens uhørte evne til å mobilisere et publikum, som takket være de nye medieplattformene dessuten rekker ut over landegrensene (Jenkins, 2006). Slik har det til og med oppstått en egen skandinavisk fortrolighet i en av de mange diskusjonstrådene som hyller det nordiske fellesskapet: *Skamdinavia*.^[6] På bakgrunn av den medieøkologiske gjennomgangen kan vi si at SKAM-bloggens medieøkologiske format innehar teknologiske og dialogiske forutsetninger som muliggjør at den kan fungere som premissleverandør for den språkpraksisen som oppstår i den.

Flerspråkligheten i SKAM

Fellesnevneren for språkpraksisen i datamaterialet er flerspråkighet, forstått som samtidig bruk av to eller flere språk (Lee 2017, s. 9). For å kunne forklare enkelte flerspråklige fenomen, som f.eks. flerkulturelle koder og forståelsesmønstre, samt nyskapende og kreative språkpraksiser, trekker jeg veksler på to sentrale begrep som på hver sin måte kan kaste lys over materialets flerspråklige fenomen: *kodeveksling* og *transspråking*. Kodeveksling forutsetter at det foreligger lingvistiske enheter (ord, uttrykk, setninger) fra forskjellige lingvistiske kilder (eller språk). Til forskjell fra et lånord, som på grunn av sin hyppige forekomst allerede kan sies å være integrert i et annet språk slik at det ikke blir lagt merke til som fremmed eller uvanlig, vil kodeveksling påkalle oppmerksomheten fordi uttrykket ikke er alminnelig i den nye konteksten. I vår sammenheng forstår jeg kodeveksling i tråd med Carmen Lees definisjon, som også inkluderer den nettbaserte språkpraksisen:

In online communication, code-switching can be broadly defined as a single writer drawing upon multiple (i.e. two or more) linguistic resources in a single discourse or multiple discourses [...] In other words, any instance of CS contributes to the overall interactivity of an online exchange (Lee, 2017, s. 40).

Kodeveksling defineres av Lee som en praksis der skriveren i en nettbasert samtale bruker to eller flere lingvistiske ressurser som bidrar til den overordnede interaksjonen i forumet. For å nyansere materialets flerspråklige eksempler har jeg i noen tilfeller utvidet diskusjonen med et transspråkings-perspektiv, som brukes i kontrast til kodeveksling. Dette vil forhåpentligvis åpne for en bredere forståelse av noen eksempler i materialet som ikke lar seg bestemme entydig som kodeveksling. I tillegg til Ofelia García og Li Weis (García & Wei 2019) konsept «translanguaging» trekker transspråkingsbegrepet veksler på A.

Suresh Canagarajahs «translingual literacy practice». Transspråking beskriver her ulike måter å kommunisere på som ikke begrenser seg til ett språks meningsdannelser, men som fremmer og konstituerer nye betydninger gjennom språkblandinger og -forhandlinger i en situert kontekst (Canagarajah 2013a, 2013b). Når transspråking bestemmes som en prosess der nye språkpraksiser og meningsskapende multimodale praksiser kan oppstå, blir det også tydelig hvordan dette språksynet slekter på Bakhtins heteroglossia-begrep (García & Wei 2019, s. 52). Der transspråking er et konsept som baserer seg på «språking» og åpne semiotiske system, baserer kodeveksling seg på et språksyn som definerer språk som adskilte system der lingvistiske koder kan utveksles seg imellom.

Det framgår av det foregående at kodeveksling og transspråking ikke utelukkende er muntlige fenomen (jf. Lee, 2017, s. 40). Flerspråklighet i skrift kan spores tilbake til antikkens Roma, der det var vanlig å blande gresk og latin – for eksempel kunne latinske tekster være skrevet med greske bokstaver og omvendt, eller språkene ble rett og slett blandet. Med dagens skriveteknologier forekommer kodeveksling og transspråking i digitale sjangrer som utnytter flere modaliteter enn skriftmediet, det som betegnes «multimodal flerspråklighet». Kommunikasjonens multimodale natur er særlig iøynefallende i flerspråklige kontekster (García & Wei 2019, s. 44) der gester, tonefall, visuelle objekter og musikk er opplagte modaliteter som utgjør en multimodal sosialsemiotikk (Kress & van Leeuwen, 2001).

Tegn og mening produseres i sosiale sammenhenger gjennom bruk av forskjellige modale ressurser. Modalitetene kan ha ulike utforminger, for eksempel vil grafiske modaliteter kunne utnytte elementenes plassering og form, mens auditive modaliteter som musikk vil kunne hente sitt repertoar fra et rikt sjangerreservoar innenfor ulike musikkgrener, fra klassisk til moderne popmusikk, fra instrumental til vokal og kombinasjoner av dem. Et multimodalt sosialsemiotisk utgangspunkt er ikke minst fruktbart når man studerer hvordan flerspråklighet ytrer seg i digitale nettverk som byr på et mangfold av semiotiske ressurser fra ulike digitale modaliteter (emoji, GIF o.l.) (Androutsopoulos, 2013, Lee, 2017). I vår sammenheng betyr det at alle tegnsystemene som SKAM-involverte språkbrukere anvender og utnytter for å kommunisere med hverandre, kan forstås som flerspråklig praksis generelt og, som jeg vil vise i det følgende, som kodeveksling eller transspråking spesielt.

Kodeveksling og transspråking i SKAM

Kodeveksling og transspråking er ofte uttrykk for lekenhet og eksperimenteringsglede i flerspråklig praksis, slik leder de oppmerksomheten mot hvordan man bruker språk – ikke bare sitt/sine morsmål, men alle tegnsystemene som omgir en (Lee, 2017, s. 10, García & Wei 2019, s. 48). Eksemplene som i det følgende illustrerer den flerspråklige praksisen, er hentet fra kommentarfeltet til SKAM-bloggen (eks. 1), fra både blogginnlegg og kommentarfelt (eks. 2 og 3), fra bloggens videoklipp (eks. 4) og fra en ekstern fan-produksjon (eks. 5).

Eksempel 1 er fra sesong tre der 235 fans har kommentert chatten mellom Linn, Noora og Eskil, som bor i kollektiv. Denne sesongen handler om Isak og forelskelsen hans i Even. I sitatet nedenfor ønsker en «utålmodig danske» fortgang i handlingen for å vite mer om Even.

For å markere at seeren er en ekte SKAM-tilhenger, bruker den danske kommentar-skriveren det norske «ass» og for øvrig også det engelske: «good guy». Som markør for ungdomsspråket uttrykker *ass* et ønske om å signalisere tilhørighet til et fellesskap gjennom bruk av delt sjargong. Kortformen «ass» stammer fra «altså» og er ett av mange småord som kan brukes for å endre nyansen av det som sies. Slike småord er «pragmatiske» partikler og kan plasseres på flere steder i setningen, men *ass* plasseres som regel sist i en setning: «Dette er kult, ass.» (Unger, 2018, s. 5). Kommentaren til dansken uttrykker en sterk interesse for handlingen; reaksjonen på kommentaren følger imidlertid ikke opp handlingstråden, men går rett på danskens bruk av det norske «ass»: «Du bruker ´ass´ feil.» I undertråden dukker det opp en annen leser som vil vite hvordan man bruker «ass» riktig. Og vår danske melder seg også igjen, både humoristisk og lærevillig i siste den setningen: «Haha! Sorry, jeg prøver ...» Både «den utålmodige dansken» og kommentatorene i denne tråden deler en intuitiv regelbevissthet om grammatisk korrekthet i enkeltspråk. Når «den utålmodige dansken» ønsker å skrive seg inn i SKAM-diskursen ved å bruke et «ekte» SKAM-ord «ass», kan denne handlingen karakteriseres som kodeveksling, ettersom «ass» ikke er vanlig på dansk, mens «ass» er et typisk og velkjent slanguttrykk for de norskspråklige kommentatorene sin språkpraksis. Når det virker opplagt for ungdommene at «ass» kan brukes på riktig eller feil måte (SKAM, 2016a), kan vi anta at det har fått sin «grammatiske plass» i ungdomsspråket. «Ass»-eksemplet tydeliggjør således at overgangen mellom kodeveksling og det som regnes som ungdomsspråk, kan være glidende og kontekstavhengig. «Good guy» glir derimot inn i samtalen uten motstand og kan derfor sies å ha lånordstatus, ikke ulikt andre engelske uttrykk som har funnet sin plass i ungdomsspråket (Hasund, 2006).

Det flerspråklige perspektivet kommer også til syne gjennom referanser til en fellesnordisk barndomskultur. Det følgende eksemplet er hentet fra kommentarene til en bloggpost i sesong tre. I selve blogginnlegget beklager Eskil at han har hatt besøk som har vært noe høyløst: «Ok skal ikke ta med fyr. Jeg skal vaske rommet mitt i dag og skifte laken så skal vi sove sammen hos meg i natt Noora <3 du och jag» (SKAM, 2016c). Beklagelsen hans spiller på en felles norsk-svensk referanse til Astrid Lindgrens Emil i Lönneberga: Emil og Alfred tar en dukkert på slutten av en lang og varm sommerdag, og Emil sier: «Du och jag, Alfred!», og Alfred svarer «Du och jag, Emil» (Lindgren, 2004, s. 48). Denne lille formelen bruker Eskil i unnskyldningen sin overfor Noora. «<3 du och jag» (SKAM, 2016c). I de påfølgende kommentarene er det «Nordmann» som leser Eskils utsagn «<3 du och jag» som en liten hyllest til det svenskspråklige publikummet, mens den svenske kommentatoren ikke hadde reagert spesielt på sitatet og hadde lest det som «vanlig»:

Svensken var så oppslukt av selve kommunikasjonen i meldingstråden mellom Eskil og Noora at «du och jag» ble lest som norsk og ikke som et sitat fra en svensk barnebok. Hjertet som kjærlighetssymbol er utbredt i nettbasert kommunikasjon, der emoji-er ofte brukes hyppig. I denne konteksten kan det alludere til SKAM-mottoet: «Alt er love»[7], og på dette viset kan lesningen av «du och jag» sammen med hjertesymbolet oppfattes som en generell multimodal kjærlighetserklæring og ta oppmerksomheten fra den intertekstuelle referansen til Lindgrens barnebok. Eksemplet understreker følgelig på den ene siden hvordan en multimodal ressurs (hjertesymbolet) kan «dekke over» betydningen av hvilke språk som er involvert, her norsk og svensk, forstått som distinkt adskilte språk i Lees forstand (Lee 2017, s. 6). På den andre siden viser det betydningen av en fellesnordisk forståelsesramme, her konkretisert gjennom referansen til Astrid Lindgrens barnebøker – og ikke minst gjennom filmene av hennes bøker. Mange av hennes barnebøker ble filmatisert og vist på norsk TV slik at de fleste som har vokst opp i Norge, kjenner til Emil, Pippi og Karlsson på taket, selv uten å ha lest bøkene. Man kan imidlertid innvende at frasen «du och jag» er en stivnet frase i den norske resepsjonen av Emil i Lönneberga, og derfor snarere som lånfrase å regne. Hjertesymbolet i frasen utvider imidlertid meningspotensialet i transspråklig forstand ettersom den viser lekenhet og nyskaping: Hjertet kommuniserer på den ene siden kjærlighet og vennskap innenfor emoji-paradigmet, på den andre siden viser det til det underforståtte SKAM-mottoet ALT ER LOVE. Eskil har dermed sikret seg dobbelt når han appellerer til vennskapet til Noora, siden handlingen hans også må aksepteres på grunn av mottoet ALT ER LOV – uten E.

Det neste eksemplet er fra sesong 4, der Noora og Sana møtes til en venninneprat på kafé.

Videoklippet har tittelen «Ikke døm meg» og er datert 3. mai, klokken 13:37 (SKAM, 2017a). Noora blir bedt om å si sin e-postadresse, og hun oppgir både den og passordet sitt slik at det i prinsippet kan høres av mange. Klippet genererer nesten 600 kommentarer, hvor en av de første lyder: «Nå skal vi lære om nettvett. Ikke del passordet ditt.» Kommentartråden er først opptatt av Nooras skjodesløse omgang med passordet, men plutselig skifter den noe pedagogiserende diskusjonen om nettvett retning. Forskrekkelser over at Noora kunne dele passordet sitt offentlig, forfølges i stedet i et sidespor, der noen blogglesere har lagt merke til publiseringstidspunktet på videoen: 13:37. Klokkeslettet kan oversettes til LEET i et kodespråk som oppsto blant unge dataentusiaster innenfor hacking- og dataspillkretser. Funksjonen til dette kodespråket, også kalt leetspråk, er å skape et rom for et eksklusivt fellesspråk som kun forstås av dem som kjenner til dette spesielle computerspråket, der forkortelser og kombinasjoner av tall, symboler og bokstaver «etterligner» skriftspråket: 1-tallet står for L, 3-tallet for E osv. Det første bloggens «dataekspert» gjør, er å forklare betydningen av Nooras passord «Exper5», før de kommenterer klokkeslettet 13:37 og tolker det som leetspråk.

Symbols everywhere

Exper5 → (leet) → expers → (latin) → foruten/berøvet/etterlatt
(for English speakers: expers is Latin for without/deprived/bereaved)

(SKAM 2017a)

Leet

Haha ja. Og digger at klippet ble lagt ut 1337. It's hacking time

1337

Hvorfor er det hacking time?

ignorant

Pr0 hacking

Var ment sånn halvironisk men. Sara får vel nå tilgang til mailen til Noora

1337=LEET

(SKAM, 2017b)

Om SKAM-redaksjonen publiserte denne videoen med vilje kl. 13:37 for å assosiere til LEET, er vanskelig å vite. Det er imidlertid iøynefallende at noen lesere fanger opp klokkeslettet som kryptert kode, tolker det som LEET og slik tilfører kommentartråden et nytt tolkningsspor eller en ny språklig ressurs som kan føres tilbake til menneskets «translanguaging instinct»: «Human beings have a natural Translanguaging Instinct, an innate capacity to draw on as many different cognitive and semiotic resources as available to them to interpret meaning intentions and to design actions accordingly» (Wei 2018, 24).

Dette instinktet har altså evnen til å samle og benytte seg av mange ulike kognitive og semiotiske ressurser for å skape og utvide et meningsrom.

I det første eksemplet (SKAM, 2017a) er det mulig å se spor av transspråkingsinstinktet i kombinasjonen av kommentatorens kallenavn «Symbols everywhere» og selve kommentaren som introduserer leetspråket ved å gjøre oppmerksom på passordet Exper5 og dets mulige oversettelse fra LEET via latin til norsk (og engelsk): «Exper5 → (leet) → expers → (latin) → foruten/berøvet/etterlatt (for English speakers: expers is Latin for without/deprived/bereaved)» (SKAM 2017a). Forklaringen av passordet tilfører dessuten diskusjonen et nytt tolkningsspor: Om vi har in mente at LEET er et språk for eliten som signaliserer at noen er innenfor, så betyr passordet til Noora, tolket som leetspråk, at noen er utenfor: Exper5 henviser i kommentartråden til latinsk opprinnelse; på latin kan expers oversettes med «å være uinteressert, ikke tar del i noe, eller mangle noe»[8]. Følger vi fansens reaksjoner og tolker Nooras passord som leetspråk, åpner denne avkodningen et nytt tolkningsrom: Passordet antyder at Noora er utenfor, men hun mangler også noe – underforstått skam – siden hun ikke verner bedre om passordet sitt. Ettersom hun har valgt et passord i leetspråk, exper5, har hun semiotisk definert seg inn i et eksklusivt fellesskap, men semantisk står hun utenfor.

Kommentatoren i fortsettelsen av tråden kaller seg «Pr0 hacking» (SKAM, 2017b) og henter også semiotiske ressurser fra leetspråket ved å erstatte bokstaven O med talltegnet 0 i kallenavnet «Pr0 hacking». Bloggens kommentarfunksjon tillater nye seere å lage seg egne kallenavn for å signalisere hvilken kommentartråd de følger. Slik er det mulig å koble seg til tråden som meningsfellene «Leet», «1337» og «Pr0 hacking» har opprettet, ved å føye til et svar. Bloggens kommentarfelt legger på dette viset premisene for at deltakerne kan opptre i forskjellige roller, dele sine erfaringer og opplevelser med likesinnede gjennom utprøving av lingvistiske ressurser, ikke ulikt det Li Wei kalte for transspråkingsrom:

The notion of Translanguaging space is particularly relevant to multilinguals not only because of their capacity to use multiple linguistic resources to form and transform their own lives, but also because the space they create through their multilingual practices, or translanguaging, has its own transformative power (Wei, 2018, s. 25).

Et transspråkingsrom kjennetegnes altså av at flerspråklige brukere tar i bruk ulike lingvistiske ressurser. Dessuten har dette rommet som opprettes gjennom den flerspråklige praksisen, sin egen skapende kraft. Det kan selvsagt diskuteres om denne kommentartråden ikke kan være et eksempel på kodeveksling der semiotiske enheter fra leetspråk kombineres med og integreres i allerede eksisterende språk, her norsk og engelsk. En kan imidlertid innvende at passasjen inneholder et «kreativt og kritisk øyeblikk» i Li Weis forstand når fansen skifter spor og oppretter leetspråk-tråden. Ifølge Li Wei finnes det «kreative og kritiske øyeblikk» (translanguaging moments) som igangsetter kommunikative sporendringer for å overskride og bryte grenser mellom ulike kontekster (Wei, 2011 s. 1223). Et slikt kreativt og kritisk øyeblikk kan lokaliseres i kommentartrådens ytring «digger at klippet ble lagt ut 13:37. It's hacking time». Denne ytringen kobler klokkeslettet 13:37 til leetspråket ved å vise til «hacking time» og initierer dermed et utvidet tolkningsrom: 13:37-klippet appellerer til seere som beveger seg i en computerverden der alle tegn som presenteres, også dechiffreres og tolkes. Slik sett kan denne kommentartråden tolkes som transspråkingsrom i Li Weis forstand, der en kreativ, kritisk og leken omgang med ulike tegnsystem åpner for flerspråklige praksiser (Wei, 2018).

Musikkens sosiosemiotiske potensial i SKAM

En annen bemerkelsesverdig semiotisk ressurs som bidrar i et transspråkingsperspektiv, er musikken i SKAM. Ifølge García og Wei «inkluderer transspråking alle modaliteter som skaper mening» (García & Li Wei, 2019, s. 45). Musikkvalget er med på å karakterisere persongalleriet, både gjennom opplagte og forutsigbare kombinasjoner mellom musikken og personene, men også gjennom overraskende musikkvalg som kaster nytt lys over de fiktive karakterene. Noen har gått så langt som å kalle musikken i SKAM en «karakter i seg selv» (Gjestad, 2017). For å kunne vise hvordan seriens musikkspor tydeliggjør det transspråklige potensialet som utspiller seg mellom ulike tegnsystem, må vi dykke ned i sesong 3. I klippet «Mekke øl» besøker Isak for første gang Even, og han studerer/leser rommet, mens Even leter etter noe.

På veggen henger en plakate med den amerikanske rapperen Nas, og når Even og Isak sitter i vindusposten og deler en joint, spør Even hvilken musikk Isak hører på (SKAM, 2016d). Isak nevner den amerikanske rapgruppen N.W.A. fra 1980-tallet: «Det er sånn musikk man hører på, når man liksom skal gå rundt i byen og føle seg tøff.» Even liker å høre på Nas, som Isak ikke kjenner til, noe som overrasker Even. Etter siste replikken til Even «Du skal høre på noe etterpå» tunes «The Message» av Nas inn, mens vi ser de to guttene sitte i vinduet, småpratende og leende. Denne lille dialogen indikerer at begge de to guttene har en forkjærlighet for hiphop av den gamle skolen; de er med andre ord på bølgelengde og del av et fellesskap. På lik linje med ord, tegn, bilder, symboler og farger er musikkreferanser kulturelt og historisk signifikante meningsbærere. Å forstå meningen i de semiotiske kombinasjonene krever at man ikke bare forstår hver enkelt ressurs og struktur, men alle semiotiske ressursene som inngår i og endelig utgjør det modale uttrykket. Kombinasjonen av de visuelle (plakaten med Nas), auditive (lydsporet «The Message» av Nas), mimiske (blikkene mellom Isak og Even) og språklige modalitetene (dialogen om musikksmaken mellom Even og Isak) i klippet blir slik et eksempel på transspråking i en sosiosemiotisk kontekst. På det narrative planet er denne semiotisk fortettete scenen dessuten med på å forsterke det følelsesmessige båndet mellom de to guttene, som utvikles i resten av sesongen.

Fansens respons – et eksempel fra Skandinavia

Utover de trans- og metaspråklige dialogene og kommentarene i bloggen og i kommentarfeltet har SKAM-seerne laget SKAM-inspirerte uttrykk og parodier i sosiale medier som spenner fra ordforklaringer til egenproduserte videosnutter. Bemerkelsesverdig er også her den lekende omgangen med språkene, ikke bare ens eget, men også de omliggende nabospråkene. Transspråklighetens lekenhet og kombinasjonsglede kan riktignok også møte motstand i en kontekst der man er opptatt av hva som er rett og galt i distinkt adskilte språk – som i dette eksemplet, som kan ses i sin helhet her:

<https://www.instagram.com/p/BOShLPvBKUf/>

Hun: Du måste sluta snakke norska.

Han: Kødder du med meg?

Hun: Du har sett ett avsnitt av SKAM.

Han: Serr? Jag må ha sett fyra avsnitt.

Hun: Snälla, du kan inte norska!

Han: (viser fram en flaskeåpner): griseknorr; (viser en tesil): puppebær (holder opp en penn): rumpesnabb

Humoren i dette klippet kommer ikke bare fram gjennom svenskens overbevisende bruk av SKAM-norsk («Serr», «kødder du»), men i stor grad av hans parodiske «norske» neologismer av flaskeåpneren (griseknorr), tesilen (puppebær) og penn (rumpesnabb), som illustrerer hvordan flerspråklig kreativitet er med på å skape mening (og hoderisting hos sjefen hans, som åpenbart ikke har sansen for eksperimenterende språking). De flerspråklige ressursene i dette eksemplet framstilles i dialogen ved at den ansatte blander SKAM-uttrykk med svensk og lager sine egne «norsklignende» uttrykk for tesilen, pennen osv. Nyordene er satt sammen av norske og svenske ord, som i kombinasjon er unike i begge språkene. De kan således forstås som individuelle uttrykk med et transspråklig potensial, der semiotiske ressurser blandes i en ny kontekst for å skape mening.

Oppsummering

Å lese og analysere SKAM-bloggen gjennom progressive briller der det ene synsfeltet er medieteoretisk slipt, mens det andre filtrerer synet gjennom en sosiolingvistisk linse, tillater oss å betrakte SKAM-bloggen som medieøkologisk premissleverandør for flerspråklig praksis. Mens medieøkologien har tilført denne studien en medieteoretisk forståelse av bloggens praksiser og uttrykksformer, har det flerspråklige perspektivet bidratt til å beskrive hva som kjennetegner ungdommenes språkpraksis i og utenfor SKAM-bloggen.

SKAM-bloggen ikke bare framstiller, men også demonstrerer ungdommenes mediepraksiser ved å gjøre grensen mellom protagonistene og publikummet uklar og porøs; plottets utvikling deles og diskuteres i samme medierealitet. Det flerspråklige perspektivet har gjort oss oppmerksom på språk som «grenseløs» ressurs, der meningsskapingen skjer – i Bakhtins ånd – som heteroglossia. SKAM-bloggen viser at den flerspråklige praksisen hos ungdommene, både gjennom kodeveksling og transspråking i vid forstand, kjennetegnes av en inkluderende, kreativ og overskridende språk- og kulturpraksis.

SKAM-bloggens teknologiske og dialogiske forutsetninger utgjør ifølge analysen vår den medieplattformen som muliggjorde flerspråklige praksiser på flere plan: Kommentarfeltet i bloggen tillot publikummet å diskutere hendelsesforløpet og hverandres kommentarer («Kom nu med noget om Even ass»). Videre har vi sett hvordan musikkbruken i SKAM inviterer til et tolkningsrom som lar seerne avkode, kombinere og tolke alle semiotiske sporene som tilbys – før «The

Message» spilles i scenen mellom Even og Isak, er Nas introdusert som plakat og gjennom samtalen mellom de to guttene. Endelig har SKAM utløst reaksjoner og ytringer i Bakhtins forstand i sosiale medier, der ungdommer praktiserer flerspråklige praksiser og viser lekenhet og kreativitet i språkbruken sin («puppebær»). SKAM-bloggen, dens kommentarer og de ekstensjoner bloggen har inspirert til, kan med bakgrunn i denne studiens fortolkninger betegnes som premissleverandør for en flerspråklig praksis hos ungdommer i Norden («Skamdinavia»).

Litteratur

Androutsopoulos, J. (2013). Networked multilingualism: Some language practices on Facebook and their implications, *International Journal of Bilingualism*, hentet fra <https://journals.sagepub.com/doi/10.1177/1367006913489198> (lesedato 9. juni 2019).

Bakhtin, M.M. (1986). *Speech Genres & Other Late Essays*. Austin: University of Texas Press.

Bale, K. (2009). *Estetikk. En innføring*. Oslo: Pax.

Bolz, N. (1993). *Am Ende der Gutenberg-Galaxis*. München: Wilhelm Fink.

Bom, A.K. (2018). På tvers av grenser og lag: Skam i et transmedialt og multimodalt perspektiv. I S. Skarsbø Lindtner & D. Skarstein (Red.), *Dramaserien Skam. Analytiske perspektiver og didaktiske muligheter* (s.53-72). Bergen: Fagbokforlaget.

Canagarajah, S. (Red.). (2013a). *Literacy as Translingual Practice: Between Communities and Classrooms*. NY: Routledge.

Canagarajah, S. (2013b). *Translingual practice. Global Englishes and Cosmopolitan Relations*. Oxon: Routledge.

Christensen, C. (2018). SKAM som social utopi. *K&K - Kultur og Klasse*, 46(125), 139-156. <https://doi.org/10.7146/kok.v46i125.105554>.

Flugstad Eriksen, K. (2016, 28. september). - Her er danskenes SKAM-ordbok. *Aftenposten*. Hentet fra <https://www.aftenposten.no/kultur/i/aBKrd/Her-er-danskenes-SKAM-ordbok> (lesedato 9. juni 2019).

García, O. & Li Wei. (2014). *Translanguaging: Language, Bilingualism and Education*. Hampshire: Palgrave Macmillan.

- García, O. & Li Wei. (2019). *Transspråking. Språk, flerspråklighet og opplæring*. Oslo: Cappelen Damm AS.
- Gjestad, R. H. (2017, 29. april). -Derfor treffer musikken i SKAM så vilt bra. *Aftenposten*. Hentet fra https://www.aftenposten.no/meninger/i/0R3eG/Derfor-treffer-musikken-i-Skam-sa-vilt-bra?spid_rel=2 (lesedato 9. juni 2019).
- Grüters, R. (2011). Blogg – et arkiv for skriving og refleksjon. *Human IT*, <https://humanit.hb.se/article/view/79>
- Grüters, R. & Eliassen, K.O. (2017). Medieøkologien i SKAM. *Nordisk Tidsskrift for informationsvitenskap- og kulturformidling*, vol. 6 (2/3), 60-66.
- Hartmann Rasmussen, I. M. & Valtysson, B. (2017). At føle meget: Affektive relationer i SKAM fanfællesskaber. *Nordisk Tidsskrift for informationsvitenskap- og kulturformidling*, vol. 6 (2/3), 90-104.
- Hasund, I.K. (2006). *Ungdomsspråk*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Jenkins, H. (2006). *Fans, Bloggers, and Gamers: Exploring Participatory Culture*. New York: New York University Press.
- Kielland Samoilow, T. & van Ommeren, R. (2018). Tverrdisiplinært arbeid med tekst – eksemplet Skam. I A.S. Larsen, B. Wicklund & I. Sørensen (Red.), *NORSK 5-10. Litteraturboka* (s.247-265). Oslo: Universitetsforlaget.
- Kittler, F. A. (1985). *Aufschreibesysteme 1800-1900*. München: Wilhelm Fink.
- Kittler, F. A. (1986). *Grammophon Film Typewriter*. Berlin: Brinkmann & Bose.
- Kittler, F. A. (2002). *Optische Medien. Berliner Vorlesung 1999*. Berlin: Merve Verlag.
- Kress, G. & van Leeuwen, T. (2001). *Multimodal Discourse*. London: Bloomsbury Academic.
- Lee, C. (2017). *Multilingualism Online*. London and New York: Routledge.
- Ligaard, E. (2017). 'Hva hører du på?' – Refleksjoner over 'SKAM-musikken'. *Nordisk Tidsskrift for informationsvitenskap- og kulturformidling*, vol. 6 (2/3), 54-59.
- Lindgren, A. (2004). *Nya hyss av Emil i Lönneberga*. Rabén & Sjögren.

Li Wei (2011). Moment Analysis and Translanguaging Space: Discursive Construction of Identities by Multilingual Chinese Youth in Britain. *Journal of Pragmatics*. 43, (s. 1222-1235).

Li Wei (2018). Linguistic (super)diversity, post-multilingualism and Translanguaging moments. I Creese, A. & Blackledge, A. (eds.), *The Routledge Handbook of Language and Superdiversity. An Interdisciplinary Perspective*. (s. 16-29). London and New York: Routledge.

Luhmann, N. (2004). *Einführung in die Systemtheorie*. Heidelberg: Carl-Auer-System-Verlag.

Madsen, L. M. (2014). Heteroglossia, voicing and social categorization. I Blackledge, A. & Creese, A. (eds.), *Heteroglossia as Practice and Pedagogy*. (s. 41-58). London: Routledge.

Medier 24. (2017). <https://www.medier24.no/artikler/etter-4-sesonger-mange-hundre-videoklipp-og-millioner-av-seere-om-en-dag-eller-to-er-det-slutt-for-skam-helt-over-lover-nrk/396422> (lesedato 9. juni 2019).

Myre Jørgensen, A. (2018). Ungdomsord som «serr» og «seff» blir overtatt av voksne. Hentet fra <https://www.bt.no/btmeneringer/debatt/i/G1b9O6/ungdomsord-som-serr-og-seff-blir-overtatt-av-voksne> (lesedato 9. juni 2019).

NtiK (2017). *Nordisk Tidsskrift for Informationsvitenskap og Kulturformidling*. vol. 6 (2/3).

Nyhus, J. & Talsethagen, A. (2018). Fra skolegården til klasserommet. I S. Skarsbø Lindtner & D. Skarstein (Red.), *Dramaserien Skam. Analytiske perspektiver og didaktiske muligheter* (s.223-254). Bergen: Fagbokforlaget.

Oxfeldt, E. (2018). Hverdagsskam og globale skyldfølelser i Skam. I S. Skarsbø Lindtner & D. Skarstein (Red.), *Dramaserien Skam. Analytiske perspektiver og didaktiske muligheter* (s.93-110). Bergen: Fagbokforlaget.

Quist, P. & Ravn Skovse, A. (2017). Sprog i og uden om SKAM: Autentisitetselement, fællesskabsmarkør og vare. *Nordisk Tidsskrift for Informationsvitenskap og Kulturformidling*, vol. 6 (2/3), 43-53.

Schwemer, S. (2017). SKAM – ophavsretlige grænser på det grænseløse Internet? *Nordisk Tidsskrift for informationsvitenskap- og kulturformidling*, vol. 6 (2/3), 105-112.

- SKAM (2016a). Hentet fra <http://skam.p3.no/2016/11/15/ammarite/#comment-70342>
- SKAM (2016b). Hentet fra <http://skam.p3.no/2016/11/15/ammarite/#comment-70301>
- SKAM (2016c). Hentet fra <http://skam.p3.no/2016/11/15/ammarite/>
- SKAM (2016d). Hentet fra <http://skam.p3.no/2016/10/14/mekke-ol/>
- SKAM (2017a). Hentet fra <http://skam.p3.no/2017/05/03/ikke-dommeg/#comment-115721>
- SKAM (2017b). Hentet fra <http://skam.p3.no/2017/05/03/ikke-dommeg/#comment-115464>
- SKAM (2017c). Hentet fra <http://skam.p3.no/2017/06/24/kjaere-sana/#comment-148144> (lesedato 9. juni 2019).
- Skarstein, Dag (2017). *Skam* – eit ibsenssk melodrama med didaktiske moglegheiter. *Norsklæreren*, 1-2017, 41. årgang, 87-100.
- Skarstein, D. (2018). Lesingar av *Skam* – seriens kommentarfelt som tolkingsfellesskap. I S. Skarsbø Lindtner & D. Skarstein (Red.), *Dramaserien Skam. Analytiske perspektiver og didaktiske muligheter* (s.197-222). Bergen: Fagbokforlaget.
- Svendsen, M. (2017). Fantegning ble «Skam»-scene. Hentet fra <https://www.vg.no/rampelys/tv/i/zoR95/fantegning-ble-skam-scene> (lesedato 9. juni 2019).
- Sørensen, R. (2018). Jentefellesskapet i *Skam*. I S. Skarsbø Lindtner & D. Skarstein (Red.), *Dramaserien Skam. Analytiske perspektiver og didaktiske muligheter* (s.133-154). Bergen: Fagbokforlaget.
- Unger, C. (2018). Sosial mening, pragmatiske partikler og pragmatisk teori. *Norsk lingvistisk tidsskrift*, Nr 2, <http://ojs.novus.no/index.php/NLT/article/view/1570>
- Veel, K. (2017). Fortællingens dynamiske arkiv: Fortælleformer og narrativt begær i *SKAM*. *Nordisk Tidsskrift for Informationsvitenskap og Kulturformidling*, vol. 6 (2/3), 67-74.

Aarvik, S. (2018). Sanas islam I S. Skarsbø Lindtner & D. Skarstein (Red.), *Dramaserien Skam. Analytiske perspektiver og didaktiske muligheter* (s.111-132). Bergen: Fagbokforlaget.

[1] Hvis man hadde valgt å følge bloggen, kunne man bli varslet på mobilen når det var lagt ut noe nytt.

[2] SKAM-serien består av fire sesonger, i TV-formatet består de av 11, 12, 10 og 10 episoder.

[3] Sesong én hadde 154 000 seere i gjennomsnitt, sesong to 531 000 og sesong tre 789 000 seere.

[4] Målet om å ha 500 000 individuelle ukentlige brukere på nettsiden, økte i sesong 2 til over en million individuelle brukere (Medier 24).

[5] Sørkoreanske Sookyung Hahn la ut en fantegning på Instagram-kontoen sin, og denne ble noen uker senere en scene i SKAM (Svendsen 2017).

[6] «Skam er slutt, men skamdinavia består. Klem!» (SKAM 2017c).

[7] Mottoet inneholder dessuten et ordspill: Alt er lov(e).

[8] Expers er sammensatt av ex og pers der pers er en forkortet genitiv av pertis (pars: del). Det kan oversettes med «uinteressert, utenfor, uten deltakelse eller mangle noe». Ordet som følger etter «expers» viser altså en mangel eller fraværet av noe, eksempelvis «expers humanitatis» betyr fravær av dannelse eller udannet. <https://de.pons.com/%C3%BCbersetzung?q=expers&l=dela&in=la&lf=la&qnac=>